

Ta część książki stanowi zdecydowanie interesujący wstęp do poruszonych w niej kwestii dla osób zainteresowanych tą tematyką, prezentujący omówioną materię w sposób zwięzły i skłaniający do dalszych poszukiwań w celu pogłębienia własnej znajomości tematu.

W pewnej łączności z nią pozostaje następne opracowanie, a mianowicie dotyczące interwencji kryzysowej w sytuacjach zachowań autoagresywnych i samobójstw (tak właśnie zatytułowane), przygotowane przez Agnieszkę Mielczarek. To bardzo istotny wkład do całości opracowania – nie trzeba wszakże nikogo przekonywać, jak ważne i niestety aktualne problemy zawierają się w analizie Autorki. Ważne jest, że jasno podkreśla ona rolę interwencji kryzysowej (w tym w omawianych przez nią sytuacjach) obejmującą stosowanie metod prewencyjnych, a także antycypacyjnych.

Wreszcie ostatnia część materiału skoncentrowana jest na omówieniu instytucji pieczy zastępczej, z uwzględnieniem obowiązujących regulacji prawnych, ale też – co ważne i interesujące – z punktu widzenia praktyka, osoby z wieloletnim doświadczeniem w pracy z rodzinami zastępczymi i dziećmi podlegającymi pieczy zastępczej.

Podsumowując, zważywszy na zaprezentowane na wstępie, a odczytane wprost czy wyinterpretowane z kart książki założenie i cel przygotowania recenzowanej pozycji, należy stwierdzić, że czyni ona im zadość w najwyższym stopniu. Chociaż nie jest monografią naukową, stanowi kompendium podstawowej wiedzy z zakresu połączonych tytułem dziedzin, na dość ogólnym, lecz przydatnym dla zasadniczego kręgu jej odbiorców – słuchaczy podyplomowego studium – poziomie. Trzeba jednak zaznaczyć, że i inne grupy czytelników, jak choćby mediatorzy czy naukowcy znajdą dla siebie wiele interesujących wątków, mi zaś – osobie łączącej naukę z praktyką – lektura jej pozwoliła pogłębić wiedzę w zakresie, który nie był mi szerzej znany, mianowicie interwencji kryzysowej, zatem również w moim przypadku spełniła swoje funkcje.

Joanna Mucha

mucha@amu.edu.pl

<https://orcid.org/0000-0001-5931-6964>

<https://doi.org/10.14746/rpeis.2024.86.1.14>

Anna Ząbkowicz, *Państwo wobec grup dominujących w gospodarce. Perspektywa instytucjonalnej ekonomii politycznej*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2023, ss. 270.

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego w ubiegłym, 2023 r. opublikowało książkę prof. dr hab. Anny Ząbkowicz pod tytułem *Państwo wobec grup dominujących w gospodarce*. Tytuł ten nie jest jednoznaczny i nie do końca wskazuje potencjalnemu czytelnikowi, czego mógłby się spodziewać po lekturze tego opracowania. A pozycja ta zasługuje na uwagę z co najmniej kilku powodów. Po pierwsze, jest to jedna z niewielu książek odwołująca się bezpośrednio do ekonomii politycznej, która w ostatnich dziesięcioleciach w Polsce znacząco straciła na zasięgu. Po drugie, Autorka odnosi się do heterodoksyjnego nurtu ekonomii, co również zasługuje na podkreślenie. Wreszcie po trzecie, Autorka wskazuje na zjawisko, które w literaturze polskiej nie jest często omawiane: wpływ grup interesów na politykę gospodarczą państw. Tak więc w moim osobistym rankingu wskazana w tytule problematyka znalazła się na miejscu trzecim. Jednak podtytuł – *Perspektywa instytucjonalnej ekonomii politycznej* – wskazuje na wcześniejsze wątki. Struktura mojego omówienia książki prof. Ząbkowicz odpowiadać będzie właśnie tym podniesionym przeze mnie zagadnieniom.

Ekonomia polityczna to wielowiekowa tradycja, dzieła klasyków ekonomii podkreślały bowiem polityczny wymiar gospodarowania. Jednak wraz z rozwojem dyscypliny pojawiła się odmienna wizja uprawiania tej nauki. Ekonomia pod koniec XIX w. zaczęła być prezentowana jako

nauka wolna od wartościowania, a wskazówki na temat tego, jak powinno się postępować, zostały wyparte przez analizy tego, jak jest. Ekonomia coraz częściej traciła tę część swojej nazwy, która wskazywała na jej uwikłanie w interesy grupowe. Lecz nie wszyscy ekonomiści postępowali podobnie. Część z pełną świadomością tego, co przekaz ten oznacza, utrzymywała nazwę ekonomia polityczna. Najczęściej byli to ekonomiści, którzy wiązani są z heterodoksyjnym nurtem w ekonomii. Ekonomiści polityczni to ekonomiści radykalni, instytucjonalisci, czy też przedstawiciele nurtu historycznego¹.

Książka prof. dr hab. Anny Ząbkowicz również wpisuje się w nurt heterodoksyjny w ekonomii. Podział myśli ekonomicznej na ortodoksję i heterodoksję choć coraz częściej wykorzystywany, wydaje się wzbudzać pewne niejasności. Warto więc choć w kilku zdaniach nakreślić istotę takiego podziału. Ekonomia jako nauka rozwija się od prawie 250 lat². W tym czasie powstały w jej ramach liczne szkoły, które współcześnie składają się na dwa nurty dyscypliny³. Pierwszy z nich można określić jako główny nurt, a niektórzy badacze wykorzystują tu termin ekonomii ortodoksyjnej⁴. Głównonurtowa wizja ekonomii obecna jest w podręcznikach akademickich oraz w programach nauczania na uniwersytetach, co przełożyło się na jej rozpowszechnienie. Bogusław Fiedor (2019) zwraca uwagę, że ortodoksja tworzy kryteria dla dominującego systemu finansowania nauki, co determinuje kierunki i formy akademickiej edukacji, przyczyniając się do utrwalania takiej właśnie wizji uprawiania dyscypliny. Dwie podstawowe cechy podejścia neoklasycznego to indywidualizm metodologiczny oraz oparcie się na teorii racjonalnego wyboru. Główny nurt ekonomii nie wyczerpuje jednak wszystkich możliwych ujęć. Poza nim istnieje szereg zróżnicowanych podejść, które składają się na alternatywę wobec głównego nurtu, zwaną heterodoksją. Marek Ratajczak (2014, s. 9) za heterodoksję uznaje wszystkich krytyków ortodoksji (głównego nurtu), ich sposobu analizy i wizji gospodarki, który prezentują. Z kolei wspomniany już wcześniej Fiedor (2019) pisze, że obok krytycznego stosunku szkół heterodoksyjnych względem ortodoksji wskazać można na odrzucenie (lub uznawanie za niewystarczający) indywidualizmu metodologicznego, a przyjmowanie pozycji metodologicznej holizmu poznawczego.

Recenzowana książka doskonale wpasowuje się w zaprezentowane ramy ekonomii politycznej z jednej strony i heterodoksji w ekonomii z drugiej. Oddaje to z pewnością drugi człon tytułu książki, gdzie zastosowana perspektywa jest bezpośrednio nazwana. Wybór ekonomii instytucjonalnej czy – jak podkreśla to sama Autorka – instytucjonalnej ekonomii politycznej wydaje się dobrze uzasadniony. Instytucjonalisci zwracają uwagę na znaczenie konfliktu, powiązania pomiędzy podmiotami gospodarczymi, podkreślają konieczność wykorzystania podejścia holistycznego w badaniach, a wreszcie uważnie analizują miejsce państwa w gospodarce. Autorka szczegółowej analizie poddaje grupy interesów w odniesieniu do zmieniającego się kontekstu gospodarczego i politycznego. Zestawia ze sobą dwie strony – grupy walczące o dominację na rynku (nie tyle wielkie przedsiębiorstwa, co właśnie wielkie ugrupowania przedsiębiorstw) oraz państwo dysponujące władzą opartą na polityce i przemocy. Tu warto podkreślić miejsce polityki publicznej w rozważaniach zawartych w tomie. Jak pisze Autorka: „w pośredniej strefie między rynkiem a państwem, w domenie polityki publicznej toczy się gra o wpływy między władzą tradycyjnie sprawowaną przez organy państwa oraz nielegitymizowaną politycznie, realną władzą ekonomiczną” (s. 262). Role przypisane obydwu wspomnianym stronom nie są bynajmniej jednoznaczne, a rozważania wskazują na ich uwikłanie w interesy grupowe.

Podsumowując tę krótką recenzję, warto wskazać, iż książka *Państwo wobec grup dominujących* opiera się na pewnym selektywnym przeglądzie literatury, co zresztą podkreśla sama prof. Ząbkowicz. Dobór tekstów jest intrygujący i przywołuje autorów ważnych, sytuujących się na granicach dyscypliny. W mojej ocenie jest to niewątpliwa zaleta książki i czyni ją lekturą ciekawą, choć przede wszystkim potrzebną. Zaprezentowane w niej rozważania są przykładem, że

¹ Ciekawą prezentację tego tematu zawiera książka Milonakis i Fine (2009).

² Wskazując opublikowanie *Bogactwa narodów* przez Adama Smitha jako początek dyscypliny.

³ Więcej na ten temat zob. np. Zachorowska-Mazurkiewicz (2016).

⁴ Relacje między głównym nurtem, ortodoksją a heterodoksją w ekonomii dobrze wyjaśnia Fiedor (2019).

ekonomia jest dyscypliną obejmującą zróżnicowane podejścia metodologiczne. W swojej książce Anna Ząbkowicz wskazuje, że skoncentrowanie rozważań nie na pojedynczych podmiotach gospodarczych, lecz na ugrupowaniach zmienia perspektywę poznawczą. Zwraca uwagę na znaczenie władzy i przymusu w relacjach ekonomicznych, na znaczenie instytucji rozumianych jako zestaw reguł lub zasad postępowania w życiu społecznym i gospodarczym, a w ich kontekście na znaczenie działań kolektywnych. Działania kolektywne stają się z jednej strony przyczyną problemów, ale z drugiej – sposobem na ich rozwiązanie.

Recenzowana pozycja wnosi więc intrygującą, nieczęsto spotykaną w literaturze polskiej perspektywę. Podejście instytucjonalnej ekonomii politycznej poszerza grono potencjalnych odbiorców. Książka jest warta polecenia badaczom gospodarki, studentom i doktorantom w dyscyplinie ekonomia i finanse, lecz również szerzej: w dziedzinie nauk społecznych. W końcu założyciele instytucjonalizmu – Thorstein Veblen czy John R. Commons – postulowali prowadzenie holistycznych analiz życia społecznego, nieograniczających się do jednej dyscypliny.

Anna Zachorowska-Mazurkiewicz
anna.zachorowska@uj.edu.pl
<https://orcid.org/0000-0003-4313-5207>

Bibliografia

- Fiedor, B. (2019). Podział na ortodoksję i heterodoksję w świetle potrzeby pluralizmu metodologicznego w ekonomii, perspektywa mikroekonomiczna. W: M. Gorynia (red.), *Ewolucja nauk ekonomicznych. Jedność a różnorodność. Relacje do innych nauk. Problemy klasyfikacyjne* (s. 41–56). Polska Akademia Nauk.
- Milonakis, D., i Fine, B. (2009). *From political economy to economics: Method, the social and the historical in the evolution of economic theory*. Routledge.
- Ratajczak, M. (red.). (2014). *Współczesne teorie ekonomiczne*. Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu.
- Zachorowska-Mazurkiewicz, A. (2016). *Praca kobiet w teorii ekonomii – perspektywa ekonomii głównego nurtu i ekonomii feministycznej*. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.

<https://doi.org/10.14746/rpeis.2024.86.1.15>

